

Misleiden en verhoren is een geslaagde combinatie voor sterke cinema. Een losse greep uit de cultscènes: de meesterlijke misleiding door Kevin Spacey in *The Usual Suspects*, het manipulatiespel van Tim Roth in *Liar*, de zenuwprikkelende kniebewegingen van Sharon Stone in *Basic Instinct*... De werkelijkheid spreekt misschien minder tot de verbeelding, ze is er niet minder boeiend om. "Misleiden is een kunst. Leugens detecteren ook! Een kunst en tegelijk een vak." Een gesprek met Marc Bockstaele, *content manager* van de cursussen verhoortechnieken en leugendetectie.

BEROEP: LEUGEN-ONTMASKERAAR

Tekst Stefan Debroux
Fotografie Lavinia Wouters

GENT – Verhoren zijn dagelijkse kost voor politiemensen, zeker voor rechercheurs bij de federale gerechtelijke politie en bij de lokale rekerchediensten. “Maar de vaardigheid om efficiënt te verhoren, laat staan leugens te detecteren, is niet iedereen gegeven.” Aan het woord is hoofdcommissaris Marc Bockstaele van de Federale gerechtelijke politie (FGP) Gent. Zijn dertig jaar ervaring als rechercheur in moordzaken en zijn studie-ijver om zich te verdiepen in forensisch verhoor stelt hij ten dienste van (nieuwe) collega’s als samensteller van de cursussen verhoortechnieken en leugendetectie. “Politiemensen die bedre-

non-verbale signalen te zien die kunnen wijzen op leugens ...”

De kunst van het misleiden

Liegen is des mensens. Overtuigend liegen is een kunst waarin mensen zich in de loop van hun leven steeds meer bekwamen. Hoeft het enig betoog dat verdachten en zelfs getuigen soms hun best doen om hun ondervragers op het verkeerde been te zetten? Om liegende verdachten te ontmaskeren, gebruikt de politie diverse methoden. De traditionele methode is tegelijk de meest efficiënte: het aftoetsen van de verklaringen aan de feiten en de materiele bewijzen. De polygraaf of leugende-

een moordzaak. Het eerste gesprek of verhoor kan cruciaal zijn, want dan zijn leugenaars meestal nog niet voorbereid. Bovendien weten ze niet wat de onderzoeker weet. Als verhoorder observeer je dan de gedragingen, vooral tijdens het stellen van een vraag en gedurende de seconden of minuten nadien. Men moet tegelijk de houding, het gedrag, de verbale inhoud en de manier waarop iets wordt gezegd en het oogcontact evalueren. Da’s heel wat! Vandaar dat ik een lans breek voor videoverhoren om de reacties van de verdachte achteraf rustig te bestuderen.”

Een doordeweeks gesprek: kan een leugentje (om bestwil) nog aan het getrainde oog van een ervaren rechercheur ontgaan? “Natuurlijk, leugendetectie is geen wiskunde. Maar na jarenlange studie en training heb ik een betrouwbaar buikgevoel ontwikkeld”, lacht de hoofdcommissaris. “Noem het gerust beroeps(mis)vorming, maar zelfs op *De Zevende Dag* nemen de politici mij niet gauw in de maling!” ■

“ Marc Bockstaele

Leugenontmaskering is vaak een kwestie van snelheid. Je krijgt nooit een tweede kans om een overtuigende eerste indruk te maken, ook niet als verdachte in een moordzaak

ven zijn in het afnemen van een slachtofferverklaring, zijn dat niet per definitie in het losweken van bekentenissen van zware criminelen. Veel hangt af van de persoonlijkheid, de ervaring en de competenties van de verhoorder. Bijvoorbeeld, om met slachtoffers om te gaan, zijn vooral empathie of inlevingsvermogen en luistervaardigheid van belang. Een verdachte/dader aanpakken is een ander paar mouwen. Je moet die mensen steeds respectvol behandelen en je kan proberen een vertrouwensklimaat te genereren door de familiale toer op te gaan of dingen over jezelf te onthullen. Maar zo’n tactiek kan gevaarlijk zijn bij het verhoor van psychopaten, want die liggen constant op de loer om gevoelige snaren te raken en het verhoor naar hun hand te zetten. Dan moet je veel zelfcontrole hebben en vooral bestand zijn tegen druk en intimidatie. Dat geldt ook bij zware criminelen die er niet voor terugdeinzen te intimideren. Oplichters zijn dan weer een ras apart: meestal rad van tong en met het zelfbeeld van een onschuldige. Als ondervrager sta je in zo’n geval best verbaal sterk in je schoenen. Andere eigenschappen van een ‘goede’ verhoorder zijn geduld, overtuigingskracht, vasthoudendheid en een goed observatievermogen om verbale en

tector kan ook soelaas bieden. “Maar dit betekent allerminst dat een rechercheur tijdens een verhoor geen moeite hoeft te doen om de waarheid te achterhalen. Naast klassieke communicatievaardigheden en bijzondere verhoortechnieken – zoals doorvragen, details vragen, laten herhalen en reconstrueren opdat men zich zou ‘vastliegen’ – moet een verhoorder voortdurend alert en op de hoogte zijn van signalen van misleiding. Anders is hij niet goed bezig”, stelt Marc Bockstaele. “Er is een heel arsenaal van verbale en non-verbale signalen waarop men kan letten: pauzes (wat erop kan wijzen dat de verdachte een antwoord construeert), het niet tonen van emoties (liegen gebeurt immers berekeneerd), de snelheid van spreken en de intonatie, het vermijden van oogcontact ... Maar signalen zijn géén bewijzen! *Ze kunnen* wijzen op misleiding of leugens. Trouwens, een veelvoorkomende fout in leugendetectie is de Othello-fout*, wanneer men bepaalde aanwijzingen te snel als een teken van leugenachtigheid gaat bestempelen. Dit gebeurt vaak bij uitingen van zenuwachtigheid, zoals transpireren, stamelen en bleek worden.”

“Leugenontmaskering is vaak een kwestie van snelheid. Je krijgt nooit een tweede kans om een overtuigende eerste indruk te maken, ook niet als verdachte in

* In *Othello*, een werk van Shakespeare, vraagt de woedende Othello aan zijn vrouw, Desdemona, of zij hem bedrogen heeft. Door haar angstige indruk is Othello ervan overtuigd dat zij hem daadwerkelijk bedrogen heeft. Othello zag echter niet dat haar angst een andere oorsprong had: ze was bang dat haar man haar niet zou geloven.

TRAINING BAART KUNST

Freud zei al: *Sterfelijke mensen kunnen geen geheim bewaren. Als hun lippen verzegeld zijn, praten ze met hun vingertoppen. Het verraad werkt zich door elke porie naar buiten.*

Sommige verhoorders zien beter dan anderen de subtiele verbale en non-verbale aanwijzingen van leugen-signalen.

Wist u dat er wetenschappelijke criteria bestaan waarop u kunt letten tijdens een verhoor? Er bestaat geen universeel signaal voor leugens. Toch heeft men talrijke signalen van misleiding wetenschappelijk onderzocht om te komen tot een twintigtal betekenisvolle differentiaten die een waarheidsgetrouwe persoon onderscheiden van een misleidende.

Meer info (o.a. cursusteksten) op PolDoc: Gerechtelijke en bestuurlijke politie - Politietechnieken - Verhoor.

Opleidingsaanbod (o.a. voortgezette opleidingen): www.police.ac.be

Boek: Bockstaele, M., Raeymaekers, S., Enhus, E., *Leugens en hun detectie*, Antwerpen, Maklu, 2007.